

לחודש אלול תשע"א לפ"ק

איתא במגלה עמוקות (פרי' עקב): אלו"ל, שיהיה לישראל ארון לוחות ושברי לוחות עכ"ל. וביאור דבריו הוא דאיתא בגמ' ב"ב (יד, ב): דאמר רב הונא מאי דכתיב אשר נקרא שם שם (תרי זימני כתיבי ללוחות ולשברי לוחות) ה' צ- באות יושב הכרובים עליו, מלמד שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון עכ"ל. וכתב המהרש"א בחי' אגדות: כי הלוחות הם מעשה ידיו והן אותיות של שמו ית' שהיתה לפניו כתובה טרם שנתנם באש שחורה ע"ג אש לבנה עכ"ל. ולמדים אנו מזה שגם שברי לוחות נמצאים בארון, ששברי לוחות הם שווים ללוחות שלא נשברו כיון ששניהם מעשה אלקים. ויוצא מזה שהקב"ה עשה גם לוחות שהיו עתידים לישבר וגם לוחות שלא יישברו. והרי זה מורה שהקב"ה ברא בריאה שאינה מושלמת וצריכים בני אדם להשלים אותה.

וזהו ג"כ ענין מצות ברית מילה, שברא הקב"ה את האדם עם ערלה, והאדם צריך לקיים המצוה להסיר את הערלה, דהיינו להסיר הפגם שיש בבריאה. וכן איתא במדרש תנחומא (פרי' תזריע סי' ה): מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא איזו מעשים נאים, של הקדוש ברוך הוא או של ב"ו, א"ל של ב"ו נאים, א"ל טורנוסרופוס הרי השמים והארץ יכול אדם לעשות כיוצא בהם, א"ל ר"ע לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין עליו אלא אמור דברים שהם מצויין בבני אדם, א"ל למה אתם מולין, א"ל אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בני אדם נאים משל הקב"ה, הביא לו ר"ע שבליים וגלוסקאות, א"ל אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה ידי אדם, א"ל אין אלו נאים יותר מן השבליים, א"ל טורנוסרופוס אם הוא חפץ במילה למה אינו יוצא הולד מהול ממעי אמו, א"ל ר"ע ולמה שוררו יוצא עמו והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו, ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול לפי שלא נתן הקב"ה את המצות לישראל אלא לצרף אותם בהם, ולכך אמר דוד כל אמרת ה' צרופה עכ"ל. ובאמת זהו אתגר האדם בכל חייו להתמודד ולהתגבר על מכשולים, וזוהו הוא גדלותו.

וגם בדברי תורה כן, שאמרו חז"ל בגמ' גיטין (מג, א) שאין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן, והיינו שהוא צריך להתגבר על המכשולים בדרך להשגת התורה, וזהו האתגר שלו. ובכן זהו הברית שבין הקב"ה לכנסת ישראל שבני ישראל יהיו שותפים של הקב"ה בבריאה, שהוא יברא בריאה

שאינו מושלמת והם ישלימו אותה. ולכך מצות מילה היא אות לברית שבין הקב"ה לכנסת ישראל.

ובזה יתבאר ענין מאי דכתיב (תהלים נא, ג-ז): חנני אלקים כחסדך כרוב רחמיך מחה פשעי, הָרַב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני, כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד, לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך, הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי. ואיתא בפרק בתרא דיומא (פו, ב): תנו רבנן עבירות שהתודה עליהן יום הכפורים זה לא יתודה עליהן יום הכפורים אחר ואם שנה בהן צריך להתודות יום הכפורים אחר ואם לא שנה בהן וחזר והתודה עליהן עליו הכתוב אומר ככלב שב על קאו כסיל שונה באולתו, ר' אליעזר בן יעקב אומר כל שכן שהוא משובח שנא' כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד, אלא מה אני מקיים ככלב שב על קאו וגו' כדרב הונא דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו, הותרה לו סלקא דעתך, אלא אימא נעשית לו כהיתר עכ"ל. וקיי"ל כוותיה דר' אליעזר בן יעקב דמשנתו קב ונקי.

וקשה הלא צריך האדם לעבוד את השם בשמחה, ואילו תהיה חטאתו נגדו תמיד הרי עלול ליפול למרה שחורה ולעצבות, ולא יוכל לעבוד את השי"ת כדבעי. ועוד דאיתא בצוואת הריב"ש: ואפילו נכשל בעבירה לא ירבה בעצבות שיבוטל העבודה, רק שיעצב על העבירה, ויחזור לשמוח בהבורא ב"ה כיון שהוא מתחרט בחרטה גמורה ובדעתו שלא ישוב לכסלתו בשום פעם, ואפילו כשיודע בודאי שאינו יוצא בדבר אחד מחמת מניעות הרבה לא יהיה עצב, ויחשוב שהבורא ית' בוחן לבות וכליות, שהוא יודע שרצונו לעשות מן המובחר, רק שאינו יכול, ויחזק עצמו לשמוח בהבורא ית' עכ"ל, ולכאורה זה מתנגד למה דקיי"ל כר' אליעזר בן יעקב דקסבר דעבירות שהתודה עליהן יום הכפורים זה יתודה עליהן יום הכפורים אחר.

אמנם התשובה היא כמו שכתב בספה"ק עבודת ישראל (פרי בלק): ויש לומר פירוש הפסוק כן, אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם, על פי הקדמת דברי הגאון החסיד מהו' לוי יצחק שאמר בפסוק (שמות לב, לד) וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם וגו' אשר עשו את העגל, וקשה הנה אבינו אב הרחמן הסולח ומוחל ומעביר אשמתינו בכל שנה ושנה, ס"ד שיכתוב בתורתו דבר קשה כזה שיזכור לעולם את חטא עגל אפילו אחרי שעשו ישראל תשובה, וגם קשה ממאמר חז"ל במסכת ברכות (לב, ב) דאמר ר' אושעיא גם אלה תשכחנה (ישעיה מט, טו) - זה מעשה העגל, ואנכי לא אשכחך - זה מעשה סיני, וזה

היפך מכוון הפסוק הנ"ל. אלא יש לומר כוונת הענין אחד, דהנה לפי ראות עינינו אם אחד מגזע טובה וישרה הולך בדרך תמים ועובד את יוצרו אין זה דבר נפלא כי התורה מחזרת על אכסניא שלה, מה שאין כן אם פוחת והולך במעשיו ממעשה אבותיו מוס בו ויתגנה בו יותר ממה שיעשה זה הרע אדם אשר הוא בא ממשפחה בזויה ושפלה כי לו יאתה השפלות מעון אבותיו, ואם אדם בזוי משפחה כזה יעשה הטוב בעיני ה' ואנשים אז יתהלל יותר מבן משפחה הנכבדת בעזבו דרכי אבותיו ונטה אל הטוב, והנה ישראל קדושים הם, הגם שקבלו את התורה במעמד הר סיני ואמרו נעשה ונשמע לא היה הדבר נפלא ומהולל כי קדושת אבותיהם אשר הורישו לבניהם אחריהם היא הנותנת שיהיו עובדי ה', אבל כיון שעשו אח"כ את העגל והעיזו את פניהם נגד יוצרם וניכר שהיה בם איזה שורש רע שלא ניתקן עדיין עד שעשו תשובה אח"כ, אז גדלה ונפלאה בעיני ה' מעלתם בקבלתם את התורה, כיון שהם עם קשי עורף בטבע ויכלו לעשות אחרי ארבעים יום הדבר הרע הזה, אם כן נראה שלא עשו גם הטוב מלפנים מושרש בטבע להם מקדושת אבותיהם, רק שהם בעצמם בגודל בחירתם בחרו בטוב, ואחר כך נפלו ובחרו ברע, ואף על פי כן עשו תשובה, והם קודש ישראל לה'. וזה פירוש גם אלה תשכחנה - זה מעשה העגל, שישכח לגמרי כיון שעשו תשובה, אבל ואנכי לא אשכחך - זה מעשה סיני, כלומר בעת שאני זוכר מעשה סיני אז אזכור גם כן בחטא העגל ובגודל קשיות ערפם אשר להם כדי להגדיל זכותם במה שעשו מלפנים במעמד הר סיני כנ"ל. וזה פירוש וביום פקדי, כשאזכור בם להיטיב להם, ופקדתי את העגל ואת כח הרע אשר בקרבם, ואז יגדיל ויאדיר זכותם במה שהם נוטים מהרע הזה שיש בכוחם לנטות אל הטוב ולשמור מצותיו כל הימים, ואם כן זכירת מעשה העגל הוא טובה לזכירתן ופקודתן של ישראל ודפח"ח. ונחזור לעניינינו, שזה פירוש הפסוק אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם, במה שאכן כאדם תמותון, ויש לכם בחירה לחבל מעשיכם ולמרות עיני כבודי, ואף על פי כן אתם שומרים מצותי ותורתני והרי אתם בזה אלהים ובני עליון, עכ"ל הקדוש של העבודת ישראל.

ולמידים אנו מכל זה שיש חולשה מובנית בתוך לבות בני אדם שגורמת להם לתהות אחרי עבודה זרה ומעוננים וקוסמים, וטעות היא לחשוב שהאדם הוא יצור רציונלי בלבד. וזהו הטעם שהיו שברי לוחות בארון, כדי לשמש כתזכורת שזמן קרוב אחרי עומדם אצל הר סיני ושמעו שהקב"ה בכבודו ובעצמו ציוה עליהם לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כג), הריעו בני ישראל בפני עגל הזהב ואמרו אלה אלהיך ישראל (שם לב, ד), שזה היה הגורם

לשבירת הלוחות. ואלו הלוחות השבורים נמצאים בארון כדי להזכירנו שאין
אנו יצורים שלמים וצריכים אנו לשאוף להשלמה ולעבוד קשה כדי להגיע
לשלימות.

ועוד כתוב בספר הקדוש תשואות חן (בהפטורת ר"ה יום א): והיא מרת נפש
ותתפלל על ה', אומרו על ה' נראה, דהנה ענין ריבויין של ישראל נוגע הדבר
לה' בענין השראת שכינתו בתחתונים, על דרך אומרם ז"ל במס' בבא קמא דף
פ"ג (עמ' א) שאין השכינה שורה על ישראל פחות מבי' אלפים ושני רבבות,
חסר אחד והיתה אשה מעוברת ביניהם ונבח בה כלב והפילה נמצא זה גורם
לשכינה שתסתלק מישראל ח"ו, והגם שיש הדרגות השראת השכינה אפי'
בפחות במאה ועשרה ואפי' ביחיד עם כל זה תגדיל מדרגה גדולה בריבויין. וזה
היה ענין תפלת חנה לה' דייקא, שתוכן כוונתה היתה לה', להעדר השראת
שכינתו ולא לתועלת עצמה על דרך בעינא חוטרא לידה, וזה ענין הנאמר
בשטן ויתיצב על ה', שמה שמעורר משפט נגד ישראל המשפט לאלהים הוא
כנזכר עכ"ד הקדושים. ולפי דברינו יש להוסיף על דבריו הקדושים ולומר כי
המשפט לאלקים הוא מפני שאנו שותפים של הקב"ה בבריאה להשלימה,
ובמדה שאנו עושים את שלנו הרי אנו משלימים את בריאתו הקב"ה, ובמדה
שאנו נכשלים אזי זה מקלקל את הבריאה.

ולפי זה יש לפרש פסוקי התהלים שהקדמנו. דוד המלך ע"ה מתפלל להקב"ה
ומבקש ממנו שירחם עליו וימחה את פשעיו. ואומר שהוא מכיר בפשעיו
וחטאתו נגדו תמיד, והחטא שלו הוא רק לה' שעשה הרע בעיני ה', שהרי בטח
בו שהוא ישלים את עצמו וישלים את הבריאה עמו, אבל הוא נכשל בחטאו.
אבל בכשלונו הוא מצדיק את דבר ה' שאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם
חטאתם, והיינו כפירוש הרה"ק מברדיטשוב זי"ע הנ"ל, כאשר יבוא הקב"ה
לרחם עליהם הוא יזכור את מה שחטאו בני ישראל בעגל, והרי הזכרה זו היא
לימוד זכות גם על דוד המלך, שלא טוב הוא מאבותינו במדבר שלמרות
שעמדו אצל הר סיני ושמעו קול ה' מדבר אליהם בכל זאת נכשלו בחטא
העגל. וע"י שהוא זוכר את החטא שלו והוא נכנע בהזכירו חטאו הוא מעורר
רחמי השי"ת עליו, ובזה הוא גורם שיזכה הקב"ה במשפט - תזכה בשפטך,
שהקב"ה זוכה במשפטו במה שזוכים בני אדם שהרי הם שותפים שלו. ואם
תאמר הרי מדת לוקה, לזה הוא אומר הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני,
שהרי בכל זאת אינו אלא בשר ודם שנולד מאבא ואמא שגם הם אינם
מושלמים, ואין לך לימוד זכות גדול מזה, וממילא הוא זוכה גם ע"פ מדת
המשפט.

ובכן לא קשה מה שאומר ר' אליעזר בן יעקב שחוזר ומתודה על חטאיו אע"פ שכבר התודה עליהם בשנה שעברה, שהרי במה שהאדם מזכיר חטאיו הוא נכנע ומעורר עליו רחמי שמים וע"י זה זוכה בדין. וממילא דאין זו סיבה להיות בעצבות, אלא אדרבה יש בזה חיזוק ונוחם לאדם שלמרות שאינו מושלם מ"מ הוא יכול להתחזק ולהשלים את עצמו, ובזה הוא שותפו של הקב"ה בהשלמת הבריאה.

וזהו ג"כ ענין חודש אלול, שאמרו עליו דורשי רשומות שאלו"ל הוא נוט' אני לדודי ודודי לי, שזה מורה על היחס ההדדי שבין הקב"ה ובינינו, שהקב"ה עשה את שלו ואנו חייבים לעשות את שלנו, הוא ברא בריאה שאינה מושלמת, וגם אנו אין אנו מושלמים, והאתגר שלנו הוא להשלים את עצמנו, וע"י זה להשלים מעשי הקב"ה בעולמו. ולכך השם אלול רומז לזה שנמצאים בארון לוחות ושברי לוחות, שמורה על היחס המיוחד שבינינו להקב"ה, שאע"פ שחטאנו לה' וגרמנו לשבירת הלוחות, בכל זאת ע"י תשובתנו נתן לנו לוחות אחרות שלא נשברו, ושמו של הקב"ה הוא על שניהם, שאע"פ שאנו עלולים לחטוא בהיותנו בלתי מושלמים מ"מ אנו שותפים בזה עם הקב"ה ואנו יכולים להשלים את עצמנו, וע"י זה להשלים את הבריאה כולה.